

Kowalewski, Zdzisław

Zagadnienia filozofii nauki w czasopiśmie Uniwersytetu w Gryfii

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/1, 198-200

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RYS HISTORYCZNY POLSKIEJ LEKSYKOGRAFII TECHNICZNEJ

W artykule *O podstawowych słownikach technicznych* („Przegląd Mechaniczny”, nr 7/1969), którego autorem jest prof. Adam Tadeusz Troskolewski, znajduje się rys historyczny prac nad słownikami technicznymi w Polsce: w okresie międzywojennym, w okresie okupacji (o tym okresie A. T. Troskolewski pisał osobno w nrze 7/1952 „Wiadomości PKN”: *O pracach na polu słownictwa technicznego w okresie okupacji niemieckiej*) i w latach po II wojnie światowej.

Z. Br.

Z CZASOPISM ZAGRANICZNYCH

ZAGADNIENIA FILOZOFII NAUKI W CZASOPIŚMIE UNIWERSYTETU
W GRYFII

Siedemnasty rocznik czasopisma naukowego uniwersytetu w Gryfii (NRD): „Wissenschaftliche Zeitschrift der Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald. Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe” — przyniósł szczególnie interesujący zbiór artykułów poświęconych zagadnieniom metodologicznym i filozoficzno-naukowym. Ogólnie zbiór ten (wydany jako nr 1—2/1968 czasopisma) cechuje ujmowanie zagadnień teoriopoznawczych w kategoriach dyrektyw metodologicznych materializmu historycznego i dialektycznego; wybijającym się motywem przewodnim zgromadzonych tu analiz jest marksistowska doktryna epistemologiczna.

W łącznej liczbie 29 artykułów napisanych przez 25 autorów, w większości z Instytutu Filozofii tego uniwersytetu (tylko 3 artykuły mają autorów spoza NRD; są to: Bonifatij Kiedrow — ZSRR, Moritz Regula — Austria, Waldemar Voisé — Polska) — 16 dotyczy nauk przyrodniczych i ścisłych, 6 poświęcono problemom metodologiczno-semantycznym, 3 — zagadnieniom filozoficzno-politycznym i społecznym, 2 — ogólnym problemom metodologicznym (w aspekcie historycznym i współczesnym), 2 zaś poruszają tematy z pogranicza psychologii pedagogicznej i psychologii medycyny. Próba ogólnej typologii treści artykułów służy podkreśleniu szerokiego zakresu naukoznawczych zainteresowań redakcji (której bezpośrednio patronuje rektor uniwersytetu) i znamiennego zogniskowania uwagi na naukach fizyczno-chemicznych i biologicznych, mimo że — zgodnie z programem czasopisma — na czoło zbioru wysunięte zostały tematy związane z problematyką logiczno-filozoficzną i polityczno-społeczną.

Dla historyka i socjologa nauki wskazany tom czasopisma uniwersytetu gryfijskiego jest niezwykle cennym źródłem informacji o konkretnych sferach zainteresowań poznawczych uczonych tego uniwersytetu, ich strukturach myślenia, a także o cechujących uczelnię kierunkach rozwoju filozofii i teorii nauki oraz metodologicznych implikacjach marksistowskiej doktryny epistemologicznej w różnych dyscyplinach: matematyczno-fizycznych, przyrodniczych i społecznych. Część artykułów ma charakter polemiczny i bodźcem do ich napisania były publikacje ukazujące się w Europie Zachodniej (przede wszystkim w NRF); artykuły polemiczne dążą do wykazania nieadekwatności interpretacji epistemologicznej, reprezentowanej przez owe publikacje, z punktu widzenia ogólnych założeń materializmu historycznego i dialektycznego lub też stawiają sobie za cel zdemaskowanie podłoża polityczno-ideologicznego, które dało początek formułowaniu teorii i doktryn poddawanych krytyce w artykułach.

Duża część artykułów zbioru jest poświęcona doktrynom epistemologicznym

historycznie ukształtowanym i ich znaczeniu dla naukowego rozumienia oraz interpretowania określonych wartości poznawczych. Do tej kategorii należy zaliczyć artykuł Waldemara Voiségo *Sztuka myślenia o człowieku i społeczeństwie w Wielkim Wieku*, traktujący o XVII-wiecznych tendencjach do przyjmowania modelu matematycznego myślenia w naukach społecznych przez analogie takiego myślenia w fizyce, geometrii i arytmetyce, a więc o doktrynach epistemologicznych Grocjusza, Hobbesa, Spinozy, Leibniza, Bossueta i innych myślicieli oświecenia. Podobnie walory ogólnometodologiczne są zaletą takich artykułów o charakterze historycznym, jak np.: Klausa Papkego o znaczeniu dokonania syntezy mocznika przez Wöhlera dla przewyciężenia witalizmu w XIX w., Hansa Posera o dziejach Gottloba Fregego czy Moritza Reguli o niektórych problemach rozwoju semantyki; w rozprawie Hansa Joachima Seidleina *Teoriopoznawcze i metodologiczne założenia i problemy metody modelowej* interesująca jest klasyfikacja modeli, oparta o relacje modelu z podmiotem i przedmiotem, a pozwalająca na wyróżnienie ich funkcji poznawczych i zróżnicowanie na modele: logiczne, naturalne, teoriopoznawcze i techniczne.

We wstępnej części numeru Erhard Albrecht, dyrektor Instytutu Filozofii uniwersytetu gryfijskiego prezentuje artykuły poświęcone zagadnieniom logiki, filozofii i społeczno-politycznym doktrynom konwergencji. Dwa artykuły, poświęcone ważności logiki we wszelkich dociekaniach poznawczych, starają się przekonać czytelnika o doniosłości tej dyscypliny w procesie wyodrębniania zagadnień badawczych i w procesie dydaktycznym. Jeden artykuł jest historycznym szkicem rozwoju logiki, a drugi (napisany wraz z Heinzem Kuchlingiem i Klausem Strähmelem) przedstawia propozycje programowe nauczania logiki.

Dwa pozostałe artykuły Erharda Albrechta mają charakter programowo-polemiczny. *Uwagi o rozwoju przedmiotu filozofii* precyzują założenie, iż „filozofia w swej konsekwentnie naukowej postaci to materializm dialektyczno-historyczny, światopogląd klasy robotniczej i sił postępowych”, aby następnie przeanalizować krytycznie dorobek filozofii rozumiany jako znawstwo nauki w interpretacjach Arystotelesa, Bacona, Kartezjusza, Leibniza, Kanta, Hegla, Marksa i Engelsa, a także Herdera i Goethego. Ścisłe polemiczny charakter ma artykuł Albrechta *Apologetyczna funkcja „teorii” społeczeństwa przemysłowego*, w którym ostro atakuje on publikacje Raymonda Arona, Marcusego, Rostowa, Hilmanna i innych autorów starających się udowodnić, iż kapitalizm i socjalizm to dwie odmiany społeczeństwa przemysłowego, przyjmującego podobne formy organizacyjne i zmierzającego do podobnych celów: uprzemysłowionego społeczeństwa przyszłości, społeczeństwa humanistycznego itd. Stawiając w świetle bezwzględnej krytyki tezy głoszone przez tych autorów, oparte m. in. o teorie antropologiczne i psychoanalityczne, Albrecht wydobywa na jaw funkcję apologetyczno-polityczną ich tez — obrony systemu kapitalistycznego.

Inny typ artykułu socjologiczno-politycznego tworzą refleksje Wernera Kirchgässnera na temat kształtowania się społeczności socjalistycznej, nawiązujące do materiałów VII Zjazdu SED, na którym podkreślano znaczenie etyki w działalności gospodarczej, politycznej, kulturalnej. Autor rozpatruje kształtowanie się społeczeństwa socjalistycznego w aspekcie procesów integracji wewnątrzgrupowej i połączania się wartości osobowości jednostek tworzących kolektywy działające.

Problemom teoretycznym i filozoficznym fizyki poświęcono w omawianym tomie kilka pozycji, z których na czoło wysuwa się artykuł Bonifatija Kiedrowa *O prognozach Lenina w dziedzinie fizyki* oraz dokonana przez Ernsta Stranskiego analiza filozoficznych problemów systemu termodynamicznego (entropii). Teoriopoznawcze konsekwencje odkryć chemicznych stanowią przedmiot rozważań Karlheinz Geislera, dialektyka związków chemicznych — Petera Schmidta, problemy budowania teorii w naukach chemicznych — Gustava Klausa. Filozoficznym aspek-

tom genetyki wirusowej poświęcił uwagę Siegmund Wagner, a Horst Malke aksjomatyczno-dedukcyjnym systemom twierdzeń w dziedzinie biologii.

Nie mniej interesujące są inne rozprawy na temat aspektów teoriopoznawczych takich badanych zagadnień, jak np.: słownictwo i rysunki, którymi wyrażają się dzieci (Maria Weuffen i Werner Kirchgässner), obiektywne i subiektywne rezultaty działania środków lekarskich (Friedmut Friedrich), współzależność i wzajemne związki filozofii i chemii (Hartmut Zühlke), rola posługiwania się modelami w chemii (Klaus Pomerening), interpretacje prawidłowości w krytalografii i in.

Nie sposób w krótkim przeglądzie przedstawić treści zbioru bogatego w różnorodną problematykę i rzetelnie ocenić doniosłości poszczególnych publikacji. Można jedynie stwierdzić, iż mamy tu do czynienia z kilku typami rozpraw naukowych: opartych o analizę historyczną dorobku teoriopoznawczego; opartych o analizę dorobku aktualnie stosowanych metod i teorii; polemizujących z teoriami naukowymi i polityczno-publicystycznymi; tworzących konstrukcje i propozycje zastosowań danych modeli myślenia do analizy naukowej.

Trzeba zastosować odmienne kryteria oceny w odniesieniu do różnych typów rozpraw ze względu na ich funkcję informacyjną i logiczną strukturę. Wszystkie wydają się spełniać doniosłą rolę w pobudzaniu do myślenia na temat danych elementów rzeczywistości. Czy wszystkie uwzględniają dyrektywy jednoznaczności terminologicznej i wewnętrznej spójności logicznej? Skoro spory naukowe należą do najbardziej doniosłych sił dynamizujących postęp poznawczy, to z punktu widzenia sprawności prowadzenia tych sporów pewne artykuły mogą skłaniać do dyskusji dotyczącej walorów tak interpretacji historycznych, jak założeń szczegółowych, implikowanych w polemikach. W strukturze czasopisma uderza obecność artykułów nie podporządkowanych należycie kryteriom epistemologicznym, kierujących się natomiast po części kryteriami prestiżowo-konwencjonalnymi; w niektórych artykułach polemicznych określenia oceniające nie zawsze wydają się w pełni udokumentowane, a język publicystyczny bywa czasem mieszany z językiem rzetelności naukowej, czego można chyba uniknąć przez wyodrębnienie problematyki pragmatyczno-politycznej i wychowawczej, występującej we wszelkich interpretacjach ogólnopoznawczych.

Powyższe uwagi krytyczne nie umniejszają doniosłości i wartości epistemologicznej wszystkich artykułów w zbiorze, który należy zawdzięczać inicjatywie organu naukowego uniwersytetu w Gryfii.

Zdzisław Kowalewski

NOWE CZASOPISMO Z POGRANICZA HISTORII I FILOZOFII NAUKI

Coraz bardziej wyraźna tendencja do unifikacji problematyki filozofii i historii nauki znalazła wyraz w założeniu w 1969 r. nowego czasopisma „Studia Leibniziana”. Jest to kwartalnik, organ Towarzystwa im. G. W. Leibniza w Hanowerze; „Studiami” kierują Kurt Müller (prezes Towarzystwa) i Wilhelm Totok (sekretarz Towarzystwa) przy międzynarodowej współpracy: A. P. Juszkiewicza (Moskwa), G. Martina (Bonn), V. Mathieu (Turyn), N. Reschera (Pittsburgh), A. Robineta (Paryż), B. Stöckera (Hamburg). Kwartalnik ukazuje się nakładem wydawnictwa Franz Steiner Verlag w Wiesbaden.

We wstępie do pierwszego numeru czasopisma czytamy, że „Studia” mają być organem łączącym filozoficzny i historycznonaukowy punkt widzenia przez publikowanie prac, związanych z dorobkiem co prawda jednego tylko myśliciela, takiego jednak, który tak wielką odegrał rolę w procesie kształtowania się nowej wizji nauki, jak bodaj żaden inny myśliciel nowożytny. Jeżeli zważyć, że obok metafizyki, teologii, pedagogiki, etyki, estetyki, filozofii prawa i polityki Leibniz